

Govor gosp. poslanca dr. Dominkuša

v štajarskem deželnem zboru dne 21. januarija 1887.

Priznati moram, da sem po izvrstno osnovanem, s filozofiškim duhom in državno moдрostjo napolnjenem govoru Njega svetlosti kneza Liechtensteina premišljeval, ali bi se naj odpoval besedi, za katero sem se bil oglasil.

Ker sta mi pa gospoda, ki sta govorila zadnja pred menoj (baron Hackelberg in dr. Heilsberg), olajšala prehod in ker še imam nekaj navesti, kar se tiče baš posebnih razmer v naši deželi, moram prositi visoko zbornico za nekaj časa potrpežljivosti.

Pred vsem moram omeniti, da tudi po mojem mnenju presojevanje o pomenu in uplivu naredb pravosodnega ministerstva, ki je izdana samo za Češko in Moravsko. in vprašanje, če je pravosodno ministerstvo s tem prestopilo svojo kompetenco, po deželnem redu ne spada v kompetenco štajarskega deželnega zbora in o tej stvari se moremo posvetovati tukaj le z ozirom na to, da večina predlaga, da bi se s tem tako rekoč že naprej ugovarjalo vsakim poskusom, na ta način kratiti pravice nemškemu jeziku na štajarski zemlji, to je, da bi se izdala podobna naredba za nadsodišče za Štajarsko, Kranjsko in Koroško v Gradci in le z ozirom na to se hočem spuščati v presojevanje dotične naredb.

Da brez vsega uzroka trdi dr. Aussererjev predlog, katerega je posebni odsek priznal za svojega, da je nemščina jezik notranje službe pri sodiščih in političnih oblastvih, to je dokazal že poročevalec manjšine, sklicujoč se na Galicijo, Dalmacijo, Primorsko in južno Tirolsko.

Ko bi bilo to načelo tudi pravo, zato bi ga ne bila rušila omenjena naredba za Češko. Ta ne določuje drugega, nego da se v slučajih, v katerih se po obstoječih naredbah ima izdati odlok samo v enem deželnih jezikov, že poročila spisujejo v istem jeziku, v katerem se bode izdal odlok.

Ta naredba opira se na § 9 naredb, katero je ob svojem času izdal ekselencija minister Stremayr za Češko, kateri slove: „V civilnih pravnih preprih se ima izdati odlok z uzroki vred v onem deželnem jeziku, v katerem se je obravnavalo, ako se pa stranki niste posluževali istega deželnega jezika, ima se izdati odlok v obeh deželnih jezikih, ako ni nikakega sporazumljenja, v katerem deželnem jeziku se bode izdal odlok.“ Če je bila obravnava samo češka ali pa samo nemška, se je že po omenjeni naredbi moral izdati odlok v jeziku, v katerem se je obravnavalo; če se je pa obravnavalo v obeh jezikih, se je moral izdati odlok v obeh jezikih, če se kje stranki o tem niste drugače sporazumeli.

Ukaz iz dne 23. septembra l. l. pa v tem ni nič premenil razen tega, da se poročila pišejo že v onem jeziku, v katerem se bode izdala rešitev, s tem pa odpade samo pri nadsodišču v Pragi prestavljanje kakih 8000 aktov vsako leto, s čimer se bode prihranilo mnogo časa in truda.

Razmer na Češkem ne poznam iz lastne skušnje, toda mislim, da omenjeni ukaz pravosodnega ministerstva ne bode imel prav nobene uplive na to, kakošnje jezikovno znanje se bode zahtevalo od svétnikov, ki so nastavljeni pri Praškem in Brnskem nadsodišču, kajti razsojevanje o pravnih zadevah, o katerih se je obravnavalo v češčini ali v obeh deželnih jezikih, zahteva popolno znanje češčine.

Ako se trdi, da je dotični ukaz spravljal varnost pravosodja v nevarnost, da je bilo v tem oziru prej bolje, ko so se prevajali referati, to se bode javalino dalo zagovarjati.

Dosedaj je veljalo, da ni samo pravica, ampak celo dolžnost eksekutivne oblasti, izvajanje zakonov v njih okvirji urejevati z administrativnimi naredbami. Tako se je tudi vedno ravnalo in baš ministerstva, ki so bila vzeta iz tako imenovane ustavoverne stranke, izdala so celo vrsto naredb, ki so urejale jezikovno vprašanje sodiščem raznih kronovin po administrativnem potu.

Dovoljeno naj mi bode omeniti samo jedno tako naredbo. To je naredba pravosodnega ministerstva iz dne 28. februarija 1868 št. 1124, ki se je poslala deželnima nadsodiščema v Lvovu in Krakovu. Ta ima podpis jednega najprvih mož pravosodnega znanja, — moža, katerega tudi na nasprotni strani te zbornice ne bodo dolžili, da se ni brigal za nemške koristi: dr. Herbst. Prosil bi deželnega glavarja, da mi dovoli prečitati kratek odstavek iz te naredb: „...Brez dvombe bi bistveno pospešilo poslovanje in povečalo zanesljivost sodnijskih posvetovanj in zaupanje vanje, ko bi pri sodiščih prve stopinje tamošnjega nadsodišča, kakor tudi pri nadsodišču samem, kakor je to pri okrajnih sodiščih v navadi, o sodnih ulogah in obravnava, ki se po obstoječih predpisih ne obravnavajo v nemščini, ampak v poljščini (za Lvov v ruščini) in o katerih se uroči rešitev, razsodba ali odlok v tem jeziku strankam, že dotični poročevalec spisoval eventuelni izvleček iz aktov, predlog in njega utemeljevanje v jeziku, v katerem se je uročila vloga ali vršila obravnava in se bi potem v tem jeziku poročalo in posvetovalo, kajti odpalo bi potem prevajanje sklenjenih rešitev in njih utemeljevanj, kar bi stvari le koristilo...“

Ta naredba se je izdala ob onem času, ko je še nemščina bila jezik notranje službe pri sodiščih v Galiciji. Tamošnje razmere so bile tedaj podobne sedanjim na Českem. Naredba Njega ekselencije pravosodnega ministra dr. Herbsta ukazovala je za nadsodišče v Levovu in Krakovu isto, kar je zaukazal sedanji vodja pravosodnega ministerstva za Prago in Brno. S tem, mislim, da sem dovolj izpodbil težka obdolženja, katera se navajajo v predlogu gospoda dr. Aussererja, oziroma predlogu odsekove večine, a za njih stvarno utemeljenje se pa ni ničesar navelo, da je namreč ukaz škodljiv pravosodju in da je pravosodno ministerstvo prestopilo svoj uradni delokrog. Sedaj hočem še izpregovoriti o dotičnih razmerah na Štajarskem, oziroma v okrožji Graškega nadsodišča.

Za rabo slovenščine pri sodiščih Celjskega okrožnega sodišča in v jezikovno mešanih okrajih na Koroškem so merodajne določbe ministerskih ukazov iz dne 15. marca 1862 št. 865, in iz dne 20. oktobra 1866 št. 1861 in iz dne 24. aprila 1882 št. 3208.

Prvi ukaz je obredil:

1. Da se zaslišanja zatožencev in prič, ki so zmožne samo slovenščine, po možnosti slovensko zapišejo v zapisnik ali pa vsaj odločilne stvari.

2. Da se zapisniki o prisegah po možnosti pišejo v tem jeziku, ali vsaj besede prisege.

3. Da morajo biti pri kazenskih in končnih obravnavah proti zatožencem, ki znajo samo slovensko, vsi sodniki, državnega pravdnništva uradniki in zagovorniki popolnem zmožni slovenskega jezika.

4. Da se v omenjenih delih dežele pri sodiščih vzprejemajo slovenske uloge in tudi po možnosti slovenski rešujejo.

V ukazu iz leta 1866 se omenjeni ukaz tako pojasnjuje, da se imajo v onih okrajih Tržaškega in Graškega nadsodišča, v katerih bivajo Slovani, vzprejemati slovanske uloge ne le v kazenskih, ampak v vseh prepirnih in neprepirnih zadevah.

Ukaz iz leta 1882 pa naročuje strogo izvrševanje omenjenih ukazov, brez ozira na jezikovno znanje stranke, katera išče pravice.

Tedaj vidite, gospoda moja, da so Slovenci, kar se tiče pravosodja, dosedaj jako malo dosegli, da se je ustreglo le neizogibljivim praktičnim potrebam, da Slovenci še nikakor ne uživajo istih pravic kakor drugi avstrijski narodi.

Če se trdi v predlogu gospoda Aussererja, da bi ukaz pravosodnega ministerstva lahko resno vznemiril nemško prebivalstvo na Štajarskem, zlasti vzbudil bojazen, da se bodo nemški deželani polagoma izpodrinili z vseh častnih mest in iz državnih služeb, če se govori sploh o pretečem poslovenjenju Štajarske, če se

to ne godi na kakem razvnetem strankarskem shodu, ampak pred najvišjim sodiščem javnosti, v deželnem zboru: mora tako pač enje dejanskih razmer vsekako vsacega osupniti in vsak se vpraša, ali je prav slišal, dokler ne spozna, da ne gre pri enunciaciji, ki se je uprizorila s takim truščem za vprašanje notranje pravosodne službe, ampak za strankarsko demonstracijo, katerej je le tolikrat imenovana jezikovna naredba bila sredstvo.

Ko bi kdo o tem še dvojil, prepričati so ga morali nazori, katere je dr. Ausserer navajal pri utemeljevanju svojega predloga.

Gospod dr. Ausserer misli, da se Nemci v Avstriji zatirajo in z nogami tepajo, prepir mej avstrijskimi narodi napravljaja nanj tak utis, kakor bi mrtvaško krsto zabijali. Naglašal je ljubezen do Avstrije, vendar ima ta ljubezen Janusov obraz, na jednej strani gleda na velikansko palačo, katero je zgradil nemški narod, na vrhu katere stoji železni kancelar, druga pa na ozko koč domovine. Gospoda, meni ne pride na misel, da bi komu zameril ljubezen do svojih soplemenikov ali pa iskal v takih izjavah nevarnih prikazni.

Kdor Avstrijo ljubi, ljubiti jo mora tako, kakoršnja je, kot zaščitnico vseh njenih narodov. Kdor hoče v njej mirno in zadovoljno živeti, spoštovati mora tudi pravice sosedove, ne le svojih.

Ko bi bile resnične notranje in vnanje nevarnosti, ki se nam slikajo v tako strašnih barvah, če je res, da avstrijske narodnosti in stranke stojé druga proti drugej z golimi in po vrhu še krvavimi noži in čakajo le trenotka, da jih bodo rabile, tedaj bi bila dolžnost vsakega domoljuba, delovati pomirljivo, ne pa s strašenjem še bolj razburjati strasti.

Vlada ni vrgla goreče baklje med prebivalstvo. Očitati se jej le mora, da ni v vseh deželah izvela državnih osnovnih zakonov, te stvaritve plemenitega in svobodnega duha, da ne varuje pravice slabšega, da je s tem pri terorističnih značajih, ki povsod žalibog dobé lehkoverno spremstvo, vzbudila misel, da smejo si dovoliti vse brez ozira na zakon, pravico in resnico.

S tem so združene nevarnosti, ki se ne dajo prikrivati, nevarnosti, ki sicer ne morejo izpodkopati države, kajti večina naroda še zdravo misli, toda motijo pa vendar le notranji mir.

Upati hočem, da bodo minole, kakor nevihta, in da napoči na zadnje dan, ki bode nas ali pa naše naslednike brez ozira na narodnost združil k mirnemu delu v kulturnih nalogah človeštva.